

Klaszterek szerepe a tudásalapú gazdaságban

Berkecz-Kovács Livia

Szegedi Tudományegyetem, Természettudományi és Informatikai Kar,
Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

Napjaink felgyorsult, globális gazdaságában a régiók és az ott működő vállalkozások versenyképessége szempontjából nagy jelentősége van a tudástermelési, terjedési és hasznosítási folyamatok hatékonyságának. Ezekben a folyamatokban tölthetnek be egyre fontosabb szerepet azok a klaszterkezdeményezések, melyek a kutatói és vállalkozó szektor aktív együttműködésére épülnek és középpontjukban az innováció valamint a versenyképesség ösztönzése áll. Ennek megfelelően az Európai Unió és tagországai az elmúlt években egyre nagyobb hangsúlyt fektettek az innovációs klaszterek kialakulására és fejlesztésére. Jelen tanulmány a Dél-alföldi Régióban működő klaszterek tudásteremtési, átadási és innovációs folyamatokban betöltött szerepének néhány aspektusát kívánja bemutatni 18 klasztervezetővel készített mélyinterjú elemzése alapján. A régióban működő klaszterek már számos lépést megtettek annak érdekében, hogy hosszú távon a térség fejlődésének fontos szereplőivé válhassanak, a tudáshasznosítási és innovációs tevékenységek terén azonban még további fejlesztésekre és támogatásokra lesz szükségük a jövőben.

Kulcsszavak: Klaszterek, innováció, tudáshasznosítás, Dél-alföldi Régió

Clusters in the knowledge based economy

In today's accelerated and global economy from the perspective of the competitiveness of the regions and businesses located there the efficiency of knowledge creation, diffusion and use are of great importance. In these processes the cluster initiatives may play an increasingly important role, which are based on the cooperation of the research and entrepreneurial sector and which are aiming the innovation and competitiveness. Regarding to this the European Union and its member states put increasing emphasis on the progress of innovation clusters in the recent years. This study aims to present the role of the clusters in knowledge production, transfer and innovation processes by analysing in-depth interviews with 18 cluster managers operating in the Southern Great Plain Region. Clusters operating in the region have already taken a number of steps to become more important factors of the long term development of the territory but in knowledge transfer and innovation activities further development and assistance will be required in the future.

Keywords: Clusters, innovation, knowledge utilization, South-great Plain Region

1. BEVEZETÉS

A klaszterek és a klaszterkezdeményezések térhódítása már az 1990-es években elkezdődött, amikor számos sikeres klaszter jött létre nemzetközi szinten és a tudományos elemzések fókuszába is egyre inkább a klaszter alapú együttműködések kerültek (Porter 1990, Steiner 1998, Cooke 2002). A 2000-es évektől több ország gazdaságfejlesztési politikájában megjelentek a klaszterek, nemzeti és regionális szinteken, az innováció és a vállalkozásfejlesztés különböző területein. Az Európai Unió is felismerte a világszínvonalú klaszterekben rejlő lehetőségeket és arra ösztönözte a tagállamait, hogy az alulról jövő kezdeményezéseik fejlődését célzott felülről jövő támogatásokkal gyorsítsák fel (Grosz 2006). A klaszterek fokozatosan az innováció, a növekedés és a versenyképesség javításának tudatos eszközeivé váltak. Annak érdekében, hogy a klaszterek elérjék azt a fejlettségi szintet, ahol már valóban a gazdasági növekedés „motorjává” válhatnak a szereplők közötti együttműködés tudatos és összehangolt támogatására van szükség, mind a klaszterszervezeteken belülről, mind a kormányzati szereplők részéről. Az uniós országokhoz hasonlóan az elmúlt 10 év Magyarországon is nagyon termékeny időszaknak számított a klaszterek kialakulása szempontjából, azok teljesítménye és innovációs kapacitása azonban még elmarad a nemzetközi versenyképességhez szükséges szinttől. Kutatásomban ennek megfelelően a Dél-alföldi Régió különböző gazdasági és tudományterületein kialakult klaszterek tevékenységeit és együttműködését vizsgálom, kiemelt tekintettel azok tudásmegosztásban és hasznosításban betöltött szerepére.

2. KLASZTEREK AZ INNOVÁCIÓS FOLYAMATOKBAN

A klaszteres együttműködések fontos szerepet játszanak a vállalatok közötti és a térségekben lezajló innovációs folyamatokban, a regionális gazdaságfejlesztés és az innováció ösztönzésének egyik fontos eszközeként (Porter 1998, Isaksen-Hauge 2002, Enright 2003, Delgado et al. 2014). A globális gazdaságban érzékelhető állandó innovációs versenykényszer hosszú távon biztosíthatja a klaszterek helyét a térségek fejlesztésében (Buzás 2000). A klaszterek nem csak a regionális innovációs rendszerekben jelennek meg, de a szektorális, technológiai vagy akár a globális rendszerekben is szerepük lehet (Vas-Bajmócy 2014).

A klaszterek régiók versenyképességére gyakorolt hatásai közül elsősorban a termelékenység javulása, az innovációs kapacitások növekedése és az új vállalkozások megjelenése emelhető ki (Lengyel 2010). Az innovációs folyamatok sikerességében nagy szerepe van a *tudástermelő, tudáshasznosító és tudásközvetítő* szereplők közötti regionális szintű *interakciók minőségének*, a köztük lévő kommunikáció és együttműködés hatékonyságának (Tödtling-Trippel 2005). A fenntartható gazdasági növekedéshez az egyetemek, a kutatóközpontok és a vállalati fejlesztőközpontok aktív és tudatos együttműködésére van szükség (Recnitzer, Grosz 2005). Az együttműködések javításának szempontjából meghatározóak lehetnek a klaszterek, melyek a közös háttér és célok révén hatékonyan kapcsolják össze a tudományos, a gazdasági és a kormányzati szféra képviselőit. A *Triple Helix innovációs modell* szereplőinek folyamatos kommunikációjára épülő és szervezett keretek között zajló együttműködése nem csak a résztvevők versenyképességét javítja, de a tudástermelő régiók kialakulásához is hozzájárul (Etzkowitz-Leydesdorff 2000, Lengyel 2005).

Az egyetemi szféra szerepe a klasztereken belül az oktatásban és a kutatásban betöltött küldetésén túl az itt megtermelt piacképes tudás gyakorlatba történő átültetése, továbbá az egyetemek és a helyi gazdaság fenntarthatósága szempontjából is kulcskérdésnek számít napjainkban (Lukovics 2005). A klaszterek tehát egy közös fórumot biztosítanak az oktatási és kutatási intézmények, valamint a vállalkozások számára és egy olyan innovációt támogató környezetet biztosítanak, ahol a résztvevők véleményt és információt cserélnek, közös projekteket valósítanak meg és ezáltal hozzájárulnak a különböző szereplők közötti interakciók hiányából adódó innovációs szakadékok áthidalásához, valamint az egyetemi szférában megtermelt tudás piaci környezetben történő alkalmazásához (Ketels et al. 2013).

A klaszterfejlesztési politikák alapelvei között a pénzügyi támogatások mellett előtérbe kerültek a tudás előállító és hasznosító szereplők közötti kapcsolatokat támogatni képes közszereplők, úgynevezett „brókerek” szerepe, továbbá a társadalmi folyamatok ösztönzésének fontossága, amely a *bizalmi kapcsolatok erősítés* révén járul hozzá a tudás hatékony terjedéséhez (Lengyel 2002). A klasztermenedzsereknek nagy szerepe van ezen folyamatok előremozdításában és a klasztereken belül fellépő *információs akadályok elhárításában*. A különböző szereplők eltérő érdekrendszerek és motivációk mentén gondolkodnak, ezeket kell felismernie és összehangolnia a klaszterek vezetőinek.

Az innovációs folyamatban a térbeli közelségnek nagy szerepe van, hiszen a tudás cseréjéhez szükség van a személyes kapcsolatokra, találkozásokra, melyek rugalmasabb és gyorsabb problémamegoldást eredményeznek. A klaszterek sikerességében azonban a *földrajzi közelség mellett a kapcsolati közelségnek* is egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a szakértők. A kapcsolati közelségnek több olyan dimenziója van, amely hozzájárul az innovációs miliő kialakulásához. A földrajzi és kapcsolati közelségnek együttesen meghatározó szerepe van a tudás és különösen a rejtett tudás átadásában, a bizalmi kapcsolatok, a közös szakmai nyelvezet, valamint a *kollektív tanulási folyamatok* kialakításában (Boschma 2005, Lengyel 2010).

Európa az elmúlt évtizedben számos klaszter-alapú gazdaságfejlesztési programnak adott otthont. A legtöbb tagország és régió rendelkezik *célzott klaszterfejlesztési programmal* és az Unió is többféle módon támogatja a klasztereket, illetve integrálja őket néhány kulcsfontosságú politikába, úgy mint a 2006-os innovációs stratégiájába. A klaszter alapú fejlesztések alapvető eszközzé válhatnak Európa új iparpolitikájának megerősítésében is, mivel a világszínvonalú klaszterek hozzájárulnak, hogy az Unió hatékonyan vegyen részt a globális versenyben a világ ipari nagyhatalmaival szemben (Európai Közösségek Bizottsága 2006, 2014). Jelenleg közel 2.000 klaszter működik az Unióban, a foglalkoztatottak 38 %-át magában foglalva, melyből 150 világszínvonalúnak tekinthető a foglalkoztatást, a méretet vagy akár a specializációt tekintve. A felmérések szerint a klaszterek jelenléte és működése pozitív hatással van a foglalkoztatásra, a bérekre és az üzleti környezetre, továbbá a klaszterekbe tömörült vállalatok *magasabb termelékenységet és innovációs teljesítményt* értek el a nem klaszterben működőkhöz képest (European Commission 2006, Ketels 2015).

3. A DÉL-ALFÖLDI RÉGIÓ KLASZTEREI, MINT A TUDÁSMEGOSZTÁS ÉS INNOVÁCIÓ ERŐSÍTÉSÉNEK ESZKÖZEI

Magyarországon a 2007-2013-as támogatási időszak igen kedvező volt a klaszterek számára, mivel számos célzott támogatás ösztönözte azok létrejöttét, megerősödését és innovációs kapacitásainak fejlesztését. A Regionális és a Gazdaságfejlesztési Operatív Programok többszintű klasztertámogatási rendszereiben elérhető viszonylagos forrásbőségnek köszönhetően nagyszámú közel 200 klaszterkezdeményezés jött létre országszerte, melyből 35 rendelkezik a fejlett, innovatív klasztereket minősítő akkreditációs címmel (Horváth et al. 2013).

A Dél-alföldi Régióban az elmúlt 10 évben több mint 50 klaszter jött létre melyből 41 a Regionális Operatív Program támogatásait is igénybe vette a megalakuláshoz és a működés alapfeltételeinek kialakításához. A legtöbb klaszter Szegedhez köthető, az itt megalakult 22 klaszterben kiemelkedő szerepe van az egyetem és a kutatóintézetek tudományos területeinek (egészségipar, szoftveripar, biotechnológia, megújuló energia, környezetipar stb.) de számos együttműködés kapcsolódik a hagyományos iparágakhoz, mint például építőipar, gépipar, autóipar és élelmiszeripar.

4. MÓDSZERTAN

A kvalitatív kutatásom során szakértői interjúk segítségével próbáltam meg felmérni a Dél-alföldi Régióban létrejött klaszterek működésének sajátosságait, tevékenységének jellemzőit és azok innovációs folyamatokban betöltött szerepét. Az interjúalanyok kiválasztása során a legfontosabb célom az volt, hogy régióban meghatározó, valamilyen innovációs tevékenységgel rendelkező klaszterek vezetőit, menedzsereit vonjam be a felmérésembe. A félig strukturált mélyinterjút 18 klaszter vezetőjével vagy menedzserével készítettem el. A kutatásba bevont klaszterek közül 9 rendelkezik akkreditációs címmel és további 9 vagy rendelkezett a címmel, de nem újította meg, vagy tervezi az akkreditációt és végez valamilyen innovációs tevékenységet. A klaszterek által képviselt iparágat, illetve szakterületet, továbbá az alapítási dátumokat a 1. sz. táblázat szemlélteti.

1. táblázat Az elemzésbe bevont klaszterek listája

Sorsz.	Iparág/szakterület	Alapítás éve	Sorsz.	Iparág/szakterület	Alapítás éve
1	Járműipar	2010	10	Gépipar	2007
2	Energetika, megújuló energiák, építőipar	2007	11	Környezetipar, környezettechnológia	2012
3	Biotechnológia	2011	12	Egészségipar, gyógyszeripar	2010
4	Egészségturizmus, Gyógyturizmus	2005	13	Turizmus, élelmiszeripar	2005
5	Élelmiszeripar	2008	14	Gépipar	2008
6	Építőipar	2011	15	Informatika, szoftveripar	2007
7	Biotechnológia, gyógyszeripar	2007	16	Szolgáltatás, tanácsadás	2011
8	Agrárium, élelmiszeripar, megújuló energiák	2006	17	Szoftverfejlesztés	2011
9	Gépipar, autóipar	2008	18	Műanyagipar, csomagolótechnika, nyomdaipar	2006

Forrás: Saját kutatás

Tanulmányomban a terjedelmi korlátok miatt jelenleg az innovációval kapcsolatos kérdések közül az alábbi 4 kérdéskört emelem ki:

1. Mennyire jellemző az egyetemek, főiskolák, kutatóintézetek és a vállalkozások közötti együttműködés a klaszteren belül? Milyen tapasztalataik vannak ezen a téren a klasztervezetőknek.
2. Milyen innovációs tevékenységet végez a klaszter és mely klasztertagok kapcsolódnak be ezekbe a tevékenységekbe?
3. Személyes kapcsolatok, bizalmi tőke szerepe a klaszteren belül. A klasztertagok mennyire osztják meg egymással a tudásukat, az információikat?
4. Tudtak-e szintet lépni a klaszterek a fejlődésükben és milyen fejlesztési irányokban gondolkodnak, azokban mennyire jelenik meg az innováció.

A válaszok a klaszterek eltérő háttéréből és jellemzőiből adódóan elég változatosak voltak, azonban volt néhány olyan motívum, amiben a klasztervezetők nagy része egyetértett. A klasztervezetők által adott válaszokra a fenti táblázatban megadott sorrend alapján hivatkozom.

5. EREDMÉNYEK

Oktatási intézmények, kutatóhelyek részvétele és szerepe a klaszterekben

Az elemzésbe bevont klaszterek nagy részében, 18 klaszterből 16 esetében, részt vesz felsőoktatási intézmény (egyetem vagy főiskola) valamint kutatóintézet, teljes jogú, illetve két esetben pártoló tagként. A klaszterben betöltött szerepüket tekintve 1 kivétellel ezek az intézmények *nem számítanak domináns vagy irányító szereplőnek* hasonló súllyal és intenzitással vesznek részt a klaszterek életében, mint a vállalkozások, sőt 8 esetben inkább passzívabb szereplőnek számítanak. Arra a kérdésre, hogy mennyire jellemző az együttműködés az oktatási és kutatási, valamint a vállalkozó szféra szereplői között 10 esetben olyan konkrét területekről és tevékenységekről számoltak be a klasztermenedzserek, amelyekben jól tudták hasznosítani ezen intézmények erősségeit.

Az egyetemeknek, főiskoláknak, illetve az egyéb kutatási intézményeknek az alábbi tevékenységekben van *meghatározó szerepe*:

- Kutatási témák és irányok meghatározása.
- K+F+I tevékenységek megvalósítása.
- Kutatás-fejlesztéshez kapcsolódó pályázatokban való részvétel
- Oktatás és speciális továbbképzések biztosítása a tagvállalatok számára
- Duális képzés megvalósításában való kooperáció.
- Szolgáltatási tevékenység: különböző mérési szolgáltatások, kutatási- és labor kapacitások, teszthelyszínek biztosítása.

Az együttműködés során tapasztalt problémákra is kiérték a klasztervezetők, melyek közül a hierarchikus döntéshozatali rendszerből eredő túlzott idő- és adminisztrációs igényt fogalmazták meg legtöbbször, de megemlítésre kerültek az eltérő nyelvezetből és motivációkból adódó problémák valamint a szolgáltatások túlárzásának kérdése is.

Az egyik klasztervezető a következőképpen fogalmazott: „Az egyetemeknél a lassúság és a nehézség a legnagyobb probléma. Nem csak a döntéshozatal, de a munkavégzés és az eredmények kiadása terén is.” (8.)

A klasztermenedzserek szerint a klaszter egy közös fórumot biztosít a vállalkozások és a kutatási intézmények számára az együttműködésre, a klasztermenedzserek pedig hídképző szervezetként próbálják meg ezt előremozdítani. „A kkv-k és az egyetemek nyelvezete nagyon különböző, nem értik egymást, mi klasztermenedzserek próbálunk meg közvetíteni, kvázi „fordítani”. A mi szerepünk, hogy hídképzőként kommunikációs csatorna legyünk, mivel mindkét fél elfogad, elfogadják a kéréseinket, javaslatainkat. Az egyetemeknél lévő tudásanyagot és potenciált próbáljuk hirdetni a kkv-k körében.” (8.)-fogalmazta meg az egyik interjúalany.

Persze volt olyan válaszadó, aki azt is kiemelte, hogy a kkv-nak is fel kell készülni az egyetemekkel való együttműködésre és el kell érniük egy fejlettségi szintet ahhoz, hogy szoros együttműködésben tudjanak dolgozni a kutatás terén.

„Az egyetem mellé felnőni (már csak a nagyságrendjéből fakadóan is) igen nagy feladat, de az innovatív klaszter szakaszban már méltó partnerei lehetünk egy egyetemnek és elérhetjük annak ingerküszöbét. (12.)

5.1. KUTATÁS-FEJLESZTÉS ÉS INNOVÁCIÓS A KLASZTEREKEN BELÜL

A klasztermenedzserek megítélése szerint átlagosan a klasztertagok 20-30 %-a végez valamilyen *innovációs tevékenységet* kivétel képez ez alól az a két technológia intenzív klaszter, ahol az iparágból (gyógyszeripar, egészségipar), illetve a klaszter koncentrált összetételéből adódóan ez az arány eléri a 80%-ot. A klasztermenedzsment szervezetek közül 10 végez innováció menedzsment és technológia transzferrel kapcsolatos tevékenységet is a klasztertagok számára, sőt volt olyan interjúalany, aki kifejezetten ezeket a tevékenységeket jelölte meg a klaszter menedzsment erősségének és legfontosabb szerepének.

A klaszterek döntő többségének van vagy volt már *közös kutatás-fejlesztési projektje* 6 esetben pedig a tagok inkább önállóan végeznek innovációs tevékenységet, de a klaszteren belül még nem indultak meg az ilyen irányú együttműködések. Két klaszternél olyan konkrét eredménye is lett a közös kutatás-fejlesztésnek, amely már piacon eladható termék formájában is realizálódott. Többen kiemelték az innovációs projektek kapcsán a pályázatok jelentőségét és szükségességét, mivel ezek a források nagy lendületet adtak a közös kutatásoknak, fejlesztéseknek.

Arra a kérdésre vonatkozóan, hogy jellemzően mely szervezetek végeznek innovációs tevékenységet, kik a „*legfőbb innovátorok*” a klaszteren belül, a klasztermenedzserek főként azokat a nagy cégeket emelték ki, akik egyébként is „*innovációs nyomás alatt vannak*” (1.) és elegendő tőke és kapacitás áll a rendelkezésükre. Vannak olyan területek pl. egészségipar, gyógyszeripar, szoftveripar, ahol „*szinte mindenki rá van kényszerítve*” (15.), így ezekben az esetekben nem csak a nagy cégek, de a kis- és középvállalkozások is aktív szereplői a K+F+I projekteknek. Több esetben kiemelték továbbá a klaszter ügynevezett vezetői cégeit, akik jellemzően az alapító körből kerülnek ki, és amely vállalkozások már a kezdetekkor felismerték, a közös munka a kooperáció valamint a tudásmegosztás jelentőségét az innovációs projektekben.

5.2. BIZALMI TŐKE, KAPCSOLATI KÖZELSÉG ÉS TUDÁSMEGOSZTÁS A KLASZTEREN BELÜL

A mélyinterjúk alanyai kivétel nélkül kiemelten fontosnak tartották a bizalmi kapcsolat kialakulását, a bizalmi tőke megteremtését a klaszteren belül, melyre időt és energiát kell szánni. Véleményük szerint ez nagyban hozzájárul a közös együttműködések sikeréhez. A klasztertagok közötti bizalmi viszonyt erősíti egyrészt, hogy ezek az együttműködések a legtöbb esetben a klaszter alapítása előtti időszakokra is visszanyúló személyes vagy üzleti kapcsolatokra épültek és ezeket bővítették ki a tagok személyes ajánlásai alapján.

„*Nagyon magas a szerepe, nyilván a klaszter létrehozása is ilyen bizalmi kapcsolatra épült. Mivel kutatásról van szó ez mindenkinek a legföltettebb kincse. A bizalom kiépítése nagyon fontos. A bizalmatlanságot állítjuk szembe az együttműködésből fakadó vonzerővel. Itt a stratégiák összehangolásáról van szó. A klaszter tagvállalatai kutatási területeken vesznek részt, így ezekkel a kényes kérdésekkel tisztában vannak.*”- fogalmazta meg az egyik klasztermenedzser (12.)

Ha nincs meg a megfelelő bizalmi légkör a tagok között, akkor nem fogják megosztani egymással a tudásukat és az információikat és akkor a klaszter közös céljai érdekében sem tudnak hatékonyan együttműködni. A kapcsolati közelség szempontjából az egyik klasztervezető kiemelte, hogy „*... fontos, hogy ki milyen környezetben szocializálódik,*

nemzetközi üzleti, egyetemi, vagy akár egyéb”. (17.) Ez az eltérő háttér nehezítő tényezőként jelenik meg a kapcsolati közelség kialakítása, fejlesztése tekintetében.

A tudásmegosztást és kreatív együttgondolkodást ösztönző közegnek a kialakítása szinte minden klaszter menedzser legfontosabb feladata. Ennek érdekében a megkérdezettek a szakmai és a „*nem kimondottan szakmai programok*” szükségességét emelték ki. A különböző workshopok, egyeztetések, benchmarking klubok egymás szakmai megismerésében játszanak fontos szerepet, de a vezetők nagy hangsúlyt fektetnek az olyan típusú csapatépítő rendezvényekre is, ahol a tagok akár „*egy pohár bor mellett osztják meg egymással a gondolataikat*”. A szakmai és a személyes bizalom egymást kell, hogy erősítsék, ezért is tartotta 3 klasztervezető fontosnak megjegyezni, hogy „*a bizalmi légkör mellett fontos, hogy betartsák az üzleti élet szabályait*”. (14.)

„*Nagy szerepe van a bizalmi kapcsolatnak, de erre időt kell szánni, személyesen találkozni kell minél többet. A tacit tudás nem adható át másképpen. Erős személyes kapcsolatok, egymás iránti elköteleződés a fontos.*” (13.)- fejtette ki véleményét az egyik interjúalany.

A tudásmegosztás a klasztertagok között jellemzően a klasztertalálkozókon, a szakmai rendezvényeken, benchmarking klubokon zajlik. 3 klaszter esetében a tudásmegosztás és az információcsere egyelőre még a klasztermenedzsment szervezet közvetítésével zajlik leginkább. A kutatás-fejlesztés során nagyon fontos a tapasztalatcsere és egymás tevékenységének, technológiájának alapos megismerése, ehhez gyakran kell találkozni és érdemes egymás tevékenységét, annak helyszínét, körülményeit is megismerni. „*A személyes kapcsolat nagyon fontos, de ehhez rengeteg idő kell. A gépiparban nagyon fontos, hogy elmenjenek a tagok egymáshoz és megismerjék a környezetet, az alkalmazott technológiát.*” (9.)- fogalmazta meg az egyik klasztervezető.

„*Az egymástól tanulás, illetve a tudásmegosztás a kezdetekben nehézkesen indult, verseny illetve piacféltés miatt. Később a klasztermenedzsment cég aktív közreműködése és a közös projektek révén ez beindult és egyre inkább jellemzővé válik.*” (8.)

A tudásmegosztás és az információcsere kapcsán 7 klaszter említette a közös kommunikációs felületek, platformot, adatbázisok fontosságát. Ezek segítségével, sokkal könnyebben és gyorsabban oszthatóak meg az információk, két esetben ennek elősegítése érdekében már használnak is közös kommunikációs felületet. Egy klaszter a közös fizikai infrastruktúra, akár egy közös inkubátorház létrehozását is lényegesnek tartaná, hiszen ebben az esetben a tagok fizikai közelsége nagyban elősegítené a tudásmegosztási tevékenységeket és a közös fejlesztéseket.

5.3. A KLASZTEREK FEJLŐDÉSE, JÖVŐBENI CÉLJAIK

Arra kérdésre, hogy mennyire tudtak szintet lépni a klaszteren belüli együttműködések során és mi volt a legfontosabb lépcsőfok a fejlődésükben, elég hasonló válaszokat kaptam.

Azok a klaszterek, akik rendelkeznek vagy rendelkeztek akkreditációval (10 db) azok kivétel nélkül egy fontos fejlődési fázisként élték meg ezen minősítés megszerzését. Talán azért is mert az akkreditációs pályázatban a klasztereknek részletesen be kell mutatniuk az eddigi K+F tevékenységeiket és az ezzel kapcsolatos közös céljaikat, valamint az akkreditációval rendelkező együttműködések jelentős K+F forrásokat tudtak elnyerni az előző támogatási időszakban. A megkérdezett klaszterek közül ketten rendelkeznek

továbbá az Európai Kiválósági Program Bronz fokozatú minősítésével és ezt egy jelentős előrelépésként élték meg a klaszter életében. A fokozat amellet, hogy a klasztermenedzsment munkáját értékeli, nemzetközi szinten is jelentős ismertséget adhat egy-egy klaszternek.

Azok a klaszterek, akik még nem rendelkeznek akkreditációval, azok is fontos lépésnek tartják a klaszterek életében és jövőbeni céljaik között szerepel az akkreditációra való felkészülés, mely szisztematikus, célzott közös munkát igényel a részükről.

A klaszter fejlődése szempontjából több válaszadó kiemelte a sikeres közös kutatási projekteket, mint a klaszter életének fontos mérföldköveit. Az egyik válaszadó a következőképpen fogalmazott. „... 2008-ban néhány tag lazább együttműködésekként indult majd a 2008-as nagyobb bővülés után 2008 és 2012 között nagy közös projektek valósultak meg, melyek eredményei már késztermékként a piacon voltak.” (15.)

A jövőt tekintve a klaszterek világos, jól megfogalmazott jövőképpel rendelkeznek, közös kutatás-fejlesztési és innovációs projekteken gondolkodnak, többen célul tűzték ki, hogy nemzetközi szinten láthatóvá kívánnak válni a nemzetközi projektet megvalósítása és a nemzetközi piacokra való kilépés érdekében. Volt olyan válaszadó, aki a többi akkreditált klaszterrel való aktív kooperációt is célként fogalmazta meg az interszektoriális együttműködések és a versenyképesség javítása érdekében.

A klasztermenedzsment tevékenysége kapcsán a tapasztalatcsere előremozdítását, a különböző képzési tevékenységeket, a szolgáltató klaszterre válást továbbá klasztermenedzsment sales jellegű tevékenységeinek erősítését jelölték meg célként a szakértők.

A klaszterek támogatási forrásoktól való függetlenedési törekvéseit és a klasztermenedzsment tevékenységének piacról történő finanszírozásának igényét több válaszadó is kiemelte, az egyikük az alábbi szavakkal: „Ha a kialakult kapcsolati hálót és a közös szakmai pool-ok létrehozását, a piacra jutásra, piacszerzésre lehetne használni, akkor le tudnánk válni a „köldökzsinórról” (8).

6. ÖSSZEGRÉS

A hazai és a nemzetközi szakirodalom egyaránt felhívja a figyelmet a klaszterekben rejlő lehetőségekre a tudás terjedésének és alkalmazásának, valamint az innovációs folyamatok ösztönzésének szempontjából. Az Európai Unió és tagországai, köztük Magyarország is az elmúlt években mindent megtettek a magas innovációs potenciállal rendelkező klaszterek létrejöttének előremozdítása érdekében. Hazai viszonylatban a Dél-alföldi Régióban igen magas arányban alakultak a tudományos és az ipari kiválósági területek köré szerveződő együttműködések. A kutatás eredményei alapján láthatjuk, hogy ezen együttműködések magukban foglalják a tudományos és vállalkozói élet legfontosabb szereplőit és egyre több olyan közös projektet valósítanak meg, amelyek révén meghatározó szereplőivé válhatnak a régió fejlődésének. A tudásmegosztás hatékonysága, a bizalom és a kollektív tanulás terén azonban még hosszú fejlődési folyamat előtt állnak. Szinte kivétel nélkül minden klaszter komoly és innovatív célokkal rendelkezik a jövőre nézve, annak érdekében, azonban, hogy ezek az együttműködések piaci alapon fenntarthatóvá váljanak és elérjék a nemzetközi szinten is versenyképes fejlettségi szintet még számos lépést kell megtenniük.

A tanulmány eredményei alapján a jövőbeni klaszterfejlesztési programok során érdemes a tagok közötti közös kutatás-fejlesztési és innovációs együttműködések

fokozottabb támogatására koncentrálni, mivel láthatóan ezek a tevékenységek jelentették az egyik legfontosabb fejlődési fázist a klaszterek életében. A közös projektek során fontosnak tartanám akár direkt és szisztematikus eszközökkel ösztönözni a kutatási szervezetek, egyetemek aktív szerepének és részvételének megerősítését, hiszen ugyan az együttműködések nagy részében jelen vannak ezek a szervezetek, de a tudás előállításában meglévő fontos szerepüket még nem tudják kellő hatékonysággal kiaknázni a klasztereken belül. A klaszterek fejlesztésében további fontos célként jelenik meg az együttműködések belső elmélyítése, a megfelelő bizalmi légkör kialakulását és a kapcsolati tőke erősítését célzó programokkal, továbbá a klaszterek külső „láthatóságának” növelése, a nemzetközi piacokon való megjelenést elősegítő szolgáltatásokkal vagy forrásokkal.

7. FELHASZNÁLT IRODALOM

- Andersson, T. - Schwaag-Serger, S.- Sörvik, J. – Wise, E. (2004): The Cluster Policies Whitebook, IKED, Stockholm
- Boschma, R. (2005): Proximity and Innovation: A Critical Assesment. *Regional Studies*, 39: 1., 61-74 o.
- Buzás, N. (2009): Klaszterek, kialakulásuk, szerveződésük és lehetséges megjelenésük a Dél-Alföldön, *Tér és Társadalom* 14. évf. 2000/4. 109-123. o.
- Cooke, P. (2002): Knowledge Economies. Clusters, Learning and Cooperative Advantage, Routledge, London
- Delgado, M. - Porter, M.E., - Scott S. (2014): Clusters, convergence, and economic performance, *Research Policy* 43 1785–1799 o.
- Enright, M. J. (2003): Regional clusters: what we know and what we should know. In: *Innovation Clusters and Interregional Competition*. SpringerVerlag, Berlin 99-129. o.
- Etzkowitz, H. – Leydesdorff, L. (2000): The dynamics of innovation: from National Systems and “Mode 2” to a TripleHelix of university–industry–government relations, *Research Policy*, 29, 109–123.
- European Commission (2006): Innobarometer on clusters’ role in facilitating innovation in Europe (http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_187_en.pdf)
- Európai Közösségek Bizottsága (2006): A Bizottság közleménye a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, Ismeretek átültetése a gyakorlatba: széles körű innovációs stratégia az Európai Unió számára, COM(2006) 502 végleges
- Európai Közösségek Bizottsága (2014): A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, Az európai ipar „reneszánszáért” COM(2014) 14 végleges, Brüsszel
- Grosz, A. (2006): Klaszterek és támogatásuk az Európai Unióban és Magyarországon. In: *Kihívások és válaszok. A magyar építőipari vállalkozások lehetőségei az Európai Unió csatlakozás utáni időszakban*. Szerk.: Lengyel I. – Rechnitzer J. Győr: Novadat Kiadó, 159–187. o.
- Horváth, M. – Kerekes, I. – Patik, R. (2013): Elemzés a magyar klaszterfejlesztés elmúlt 4 évéről (tények és tanulságok)
- Isaksen, A. – Hauge, E. (2002): Regional Clusters in Europe. *European Commission, Observatory of European SMEs 2002*. 3., European Commission Directorate General Enterprise, Luxembourg
- Ketels, C. (2015): Competitiveness and Clusters: Implications for a New European Growth Strategy, Working Paper no 84
- Ketels, C. – Lindqvist, G. – Sölvell, Ö. (2013): The Cluster Initiative Greenbook 2.0
- Lengyel, B. (2005): Triple Helix kapcsolatok a tudásmenedzsment szemszögéből, Buzás N. (szerk.) 2005: *Tudásmenedzsment és tudásalapú gazdaságfejlesztés*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei 2005. JATEPress, Szeged, 293-311. o.
- Lengyel, I. (2002): A klaszterek fejlesztésének általános tapasztalatai In: *A hazai építőipar versenyképességének javítása: klaszterek szerepe a gazdaságfejlesztésben*. Szerk: Lengyel I. - Rechnitzer J., Regio Art, Győr, 168-190. o.

- Lengyel, I. (2010): Regionális gazdaságfejlesztés Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák, Akadémia Kiadó, Budapest
- Lukovics, M. (2005): Innovációs képesség: a regionális gazdaságfejlesztés alapja. In Buzás N. (ed.) 2005: *Tudásmenedzsment és tudásalapú gazdaságfejlesztés*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei. JATEPress, Szeged. 74-86. o.
- Porter, M.E. (1990): *The Competitive Advantage of Nations*. Basic Books, New York.
- Porter, M. E. (1998): Clusters and the New Economics of Competition, *Harvard Business Review*, Nov-Dec, 77-90. o.
- Rechnitzer, J. – Grosz, A. (2005) Régiók és nagyvárosok innovációs potenciálja Magyarországon Pécs-Győr, MTA Regionális Kutatások Központja
- Steiner, M. (1998): *Clusters and Regional Specialisation: On Geography, Technology, and Networks*, Ed. M Steiner, Pion, London, pp 1-17
- Tödtling, F. – Tripl, M. (2004): One size fits all? Towards a differentiated policy approach with respect to regional innovation systems, SRE-Discussion
- Vas, Zs.– Bajmócy, Z. (2014): Klaszterek és innovációs rendszerek *Tanulmányok Lengyel Imre professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Lukovics Miklós (szerk.) SZTE Gazdaságtudományi Kar, Szeged, 119-127. o.